

Μιά σκηνή από το συγκλονιστικό φιλμ για το Σαλβαντόρ

Η έβδομη τέχνη «Σαλβαντόρ» μιά ταινία που σοκάρει

Όλη η αλήθεια του αγώνα
του καταπιεσμένου λαού

Μιά καινούργια αμερικανική ταινία, το «Σαλβαντόρ», έχει προκαλέσει πολλές συζητήσεις στους κινηματογραφικούς κύκλους και συγκρίνεται με τις πιο μεγάλες πολεμικές ταινίες.

Πιθανώς το «Σαλβαντόρ» να μην είναι άριστο έργο, αλλά άπωσσοίποτε είναι ένα από τα πιο συναρπαστικά, ζωντανά και σημαντικά αμερικανικά φιλμ, που γυρίστηκαν μετά τον πόλεμο. Γιατί είναι ένα καλλιτεχνικό επίτευγμα και επί πλέον δίνει πολλά πρωτοτυπία, ένθουσιασμό και την αίσθηση του κινδύνου. Το «Σαλβαντόρ» είναι από τα φιλμ που ενochλούν και μόνο αν είσαι καμωμένος από πέτρα ή ξύλο, μπορείς να μείνεις άσυγκλιντος ή να μην κόνεις κώδικες που θα σε δαλδύουν. Θα σου προκαλέσει όργη, έτσι ή ούτως. Μπορεί να μισήσεις αυτή την ταινία, γιατί σου λέει πράγματα που δεν ξέρεις ή που δεν θέλεις να μάθεις ή που δεν πιστεύεις. Η γιατί επιβεβαιώνει όσα γνωρίζεις για τους τράπου που δημιουργούν οι Αμερικανοί «τρομοκράτες» στο όνομα της «ελευθερίας».

Είναι ένα πολιτικό φιλμ με σημασία, ένα φιλμ κατά το ήμισυ ντοκιμαντέρ, αλλά και ένα ζωντανό έργο κινηματογράφου. Πιθανώς είναι το φιλμ που θα ήθελαν να κάνουν οι Τζάφε και Πότνιμ, αλλά

Μιά συνομιλία με τόν Θόδωρο Τερζόπουλο

Μιά νέα πρόταση για την τραγωδία

«Βάκχες» του Εϋριπίδη
μόνο με έξι ηθοποιούς

Από τις παραστάσεις αρχαίου δράματος που δόθηκαν το καλοκαίρι, έφετος, στους Δελφούς, συζητήθηκε πάρα πολύ η δουλειά του σκηνοθέτη Θόδωρου Τερζόπουλου πάνω στις «Βάκχες» του Εϋριπίδη.

Ο θορειοελλαδίτης σκηνοθέτης έδωσε μια νέα άποψη έρμηνείας, που δύο στοιχεία της κεντρίζουν τα ενδιαφέροντα: πρώτον ότι στην παράστασή του χρησιμοποιήθηκαν μόνο έξι πρόσωπα και, δεύτερον, ότι έγινε μια προσπάθεια συνδυασμού της έκφρασης με τα σώμα και με τον λόγο. Το πείραμα παρουσίασε ενδιαφέρον, συζητήθηκε, σε πολλές περιπτώσεις χειροκροτήθηκε, ιδιαίτερα όταν η παράσταση παρουσιάστηκε στο εξωτερικό.

Ο Θόδωρος Τερζόπουλος είναι πάρα πολύ γνωστός στην Θεσσαλονίκη, από τη δουλειά του σε συγκροτήματα όπως τα «Θεατρικό Εργαστήρι» και στα Κρατικό Θέατρο Βορείου Ελλάδος, θυμίζουμε πως στο «Θεατρικό Εργαστήρι» παρουσίασε το «Ψωμάδικα» και το «Μικρό Μαχαγκόν» του Μπρέχτ. Κι ακόμη δεν ξεχνούμε πως στο ΚΘΒΕ παρουσιάστηκε με το «Εύτυχο γεγονός» του Μπρόνζε, συνέχισε με μια άεχρη παράσταση του «Κελεσιμένον των θυρών» του Σάρτρ και κατόπιν την πρωτότυπη «Γέρμα» του Λόρκα και την «Μάνα κουράγιο» του Μπρέχτ. Όπως λέει και ο ίδιος, οι συγκινησιακές του σχέσεις με την Θεσσαλονίκη είναι έντονες. Γι' αυτό, άλλωστε, και την παράσταση των «Βακχών» έρχεται να την παρουσιάσει σε αυτήν την πόλη κι όχι πρώτα στην Αθήνη. Οι «Βάκχες» παίζονται στα «Δημήτρια» σήμερα και αύριο.

Γόνιμη περίοδος και δημιουργική

Ο Θόδωρος Τερζόπουλος, που γεννήθηκε και μεγάλωσε στον Μακρύγιο και που έχει κάνει θεατρικές σπουδές στο «Μπερλινερ Ανσάμπλ», στο θέατρο του μεγάλου Μπρέχτ, κρατάει πάντα έντονη την ανδμνηση της δουλειάς του στο ΚΘΒΕ.

«Εκείνη η περίοδος, μάς είπε, ήταν από τις πιο γόνιμες

μή της «Γέρμας». Θα άναγνώρισε την ίδια γραμμή, την ίδια άποψη του καλλιτέχνη. Τότε, παρουσιάζοντας το έργο του Λόρκα, μου είχε δοθεί η εύκαιρία να δουλέψω έντελως ελεύθερα.

Μετά από τις παραστάσεις εκείνες του ΚΘΒΕ, ο Τερζόπουλος δεν παρουσίασε άλλη δουλειά του. Εφυγε από τη Θεσσαλονίκη, μετά την απομάκρυνσή του και από την δραματική σχολή του ΚΘΒΕ το 1982, και τελευταία έχει αναλάβει καλλιτεχνικός και οργανωτικός υπεύθυνος της διεθνούς συναντήσεως αρχαίου δράματος που γίνεται κάθε καλοκαίρι στους Δελφούς.

Ο Τερζόπουλος μάς μίλησε στην συνέχεια το ανέβασμα τραγωδίας. Μάς είπε: «Χρόνια ήθελα να ανεβάσω τραγωδία. Είχα άναστολές και φόβους. Οποτε έπαιρνα και μελετούσα τα κείμενα ένιωθα φάθος. Τούτο, ή σχέση με τους Δελφούς με βοήθησε πάρα πολύ να προσεγγίσω πιο ταλμηρά την αρχαία τραγωδία. Οι παραστάσεις που είχα πάντα για το αρχαίο ελληνικό δράμα, από ανεβάσματα που έδλεπα στα αρχαία θέατρα, στην Επίδαυρο, στους Φιλίππους, πέρα από μερικές εξαιρέσεις, δεν με βοηθούσαν να άποφασίσω. Αποφασισατόλγαν την άπόφασή μου. Η άνάγκη μου, όμως, ή προσωπική να δώ το ύλικό του αρχαίου δράματος μέσα από την δική μου υπαρξιακή άγώνια πάνω στο θάνατο, στον έρωτα, στις μεγάλες ανθρώπινες άξεις, ήταν ή παράμετρος ή άποφασιστική».

Δουλεύοντας τις «Βάκχες»

Πώς δούλεψε πάνω στις «Βάκχες» του Εϋριπίδη ο Τερζόπουλος μάς το έξηγησε στην συνέχεια.

«Άρχισαν, μετά από όντισμό, να δουλεύω με ένα πολύ μικρό γκρουπ ανθρώπων. Σκληρή δουλειά, γιατί οι έξι ηθοποιοί

έγινε από την πρώτη στιγμή δεκτή ή ντασική άποψη ότι ο Διδύμος εκπροσωπεί τόν ένοπτο και ο Πενθέας την λογική και ούτε τους είδαμε αν δύο ξεχωριστά άταμα. Την συγκρουση άνάμεσα στο ένστικτο και την λογική την είδαμε μέσα στην ίδια ύπαρξη, άπου το διο-

Μετά από αυτή τή δική μας άντληψη, άρχισαμε να δουλεύουμε σκληρά το σώμα, όχι μόνο με γνωστές ή ή κατακτημένες τεχνικές, αλλά και με έλευθερα έργατήρια.

Συνεχίζοντας το Θόδωρος Τερζόπουλος μάς μίλησε για τόν συνδυασμό της έκφρα-

και με φόβο μήπως το παρεμπόσει, αλλά τολμά μέσα από τις άσκολες σωματικές σχέσεις να άνακαλύψει κι άλλα ήχογόνά σημεία. Αυτή λοιπόν ή άποψη μας πάνω στο συγκρουσιακό σώμα γέννησε κάποιους κώδικες που άφορούν το σώμα και τή φωνή. Διηλαδ ή αυτή την παράσταση, των «Βακχών», ή θεατής έλπει καθαρά και τή μέθοδο που γεννήθηκε. Και πέρα από τόν άισθητικό άποτέλεσμα, τόν μεγάλο κέρος για τούς ήθοποιούς κι έμένα είναι ο έρμηνευτικός δρόμος που κατακτήθηκε.

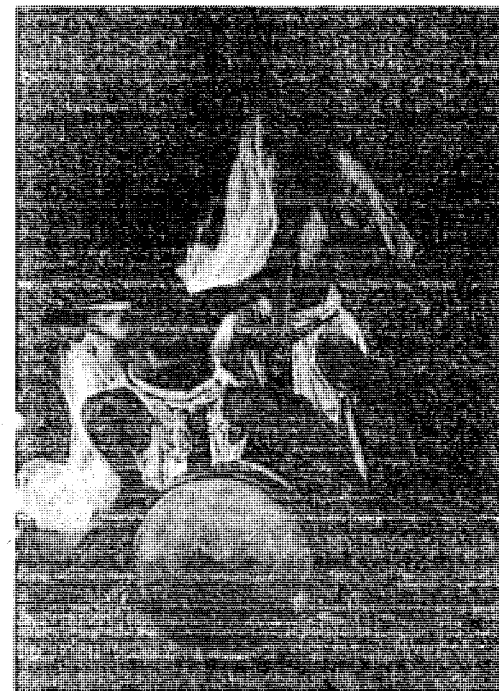
Ηθοποιοί και παράσταση

Η παράσταση των «Βακχών» που θα δούμε τώρα και στην Θεσσαλονίκη, έχει άρξήσει μία σημαντική καριέρα. Ο Τερζόπουλος μάς είπε τα έξης:

«Η παράσταση μας παρουσιάστηκε ήδη στην Ισπανία, στο διεθν ή φεστιβάλ τής Μερίντα και τής Μαλάγκα, καθώς έπισης και στα φεστιβάλ τής Οάκα και τής Τόγκα, στην Ιαπωνία, και ήπρε θριαμβευτικές κριτικές. Στους Δελφούς παίχθηκε τόν Ιούνιο και έντυπώσισε τούς θεατές. Τώρα δέχεται βροχή προτάσεων από τόν σημαντικότερο φεστιβάλ τού κόσμου.

Μιλώντας για τούς έξι ήθοποιούς που παίζουν στις «Βάκχες» ο σκηνοθέτης μας είπε: «Οι ήθοποιοί είναι Θεσσαλονικείς και ή πόλη πρέπει να είναι πέρφηση που γεννεί τέτοιους τολαντούχους και ικανούς καλλιτέχνες. Η σινεργασία μας είναι πολύ πετυχημένη και στην ουσία όλη αυτή ή δουλειά βασίζεται στις ικανότητες και στον θαύ σεβασμό που έχουν οι ήθοποιοί για τή δουλειά τους. «Θά έλεγαι πως πρόκειται για ένα νέο τύπο ήθοποιού, με όπολη ευθύνη τής καλλιτεχνικής δημιουργίας και τού δρόμου τους. Οι ήθοποιοί είναι οι Σοφία Μιχοπούλου, Αίγης Σακελαρίου, Καλλιόπη Ταχτσάκη, Δημήτρης Σιακόρας, Στέλιος Πεντερίδης και Γιώργος Συμεωνίδης.

Νά λοιπόν τόν πείραμα: με έξι μόνο ήθοποιούς παρουσιάζατε μία παράσταση τραγωδίας που προκαλεί συζητήσεις και έπαινεται από πολλούς. Τό πράγμα άείζει να τόν προσέξει κανείς, ήτοι τόν έρωτα που ή παράσταση

Μιά σκηνή από τις «Βάκχες» με τόν Δημήτρη Σιακόρα (Πενθέας) και τόν Αιχ Σακελαρίου (Διδύμος)

νυσιακό και τόν πνευτικό στοιχείο άλληλοπαράζονται — για να θριαμβεύσει τόν διονυσιακό στοιχείο: Είδαμε τή συγκρουση μέσα στο σώμα και έτσι τή ντα-

σης τού σώματος και τού λόγου. —Τούτοσά δουλεύοντας το σώμα και άνακαλύπτοντας κάποιους κώδικες, ένιωσα τόν άισθη-

Μπ. Τρένθεν:
«Ο Θησαυρός της
Σιέρα Μάντρε»

Αφού άποτέλεσε μία παγκόσμια κινηματογραφική έπιτυχία (με σκηνοθέτη τόν Χιούστον και πρωταγωνιστή τόν Χάμφρεϋ Μπόγκαρτ), ή ύπόθεση τού βιβλίου είναι άρκετά γνωστή. Τρεις άνθρωποι, άδέσκοι κι άπελπισμένοι, παίζουν κορώνα γράμματα τή ζωή τους ψάχνοντας για χρυσάφι στην έρημο τού Μεξικού. Όταν ή τύχη τούς χαμογελάει, θά δουλεύουν παθιασμένα, για να γίνουν πλούσιοι, όμως, ή θάνατος τούς παρακολουθεί από κοντά. Στο βουνά περιτριγυρίζουν έπικίνδυνα ληστές, αλλά και ινδιάνοι με άγνωστες διαθέσεις. Κι άκόμα, ύπάρχουν ή άύστονμία και ο στρατός. Μά τόν χειρότερο από όλα, είναι όταν άνάμεσα στους τρεις «συνεταίρους» θά έμφανιστεί ή φθόνας και τόν μίσος. Τελικά, θά άποδεχθεί πως όλοι οι κόποι των τρών πηγαν χαμένοι. Τό βιβλίο μετέφρασε ο Γιάννης Εύαγγελίδης (Εκδόσεις «Γράμματα»).

Αντρί Τρουαγιά:
«Ο νεκρός άρπάζει τόν ζωντανό»

Ο ήρωας τού βιβλίου αυτού παλεύει μέσα από τόν άλληλοσυγκρουόμενα άισθημά του, να έξισορροπήσει τήν άνάγκη του για τή δόξα και τήν δημοσιότητα με τήν βαθύτερη ήθική που τόν κεντρίζει τόν έσωτερικό έγώ του. Ο Τρουαγιά, που είναι Ρώσος γεννημένος στη Μόσχα και πού έχει γράψει σημαντικά λογογραφικά έργα, όπως για τόν Ντοστογιέφσκι, δίνει μέσα από τις σελίδες αυτού τού βιβλίου μία συναρπαστική ιστορία, κρατώντας όμειωτό τόν ενδιαφέρον τού άναγνώστη. Ο τόμος συμπληρώνεται με μία άριστα περιεκτική βιογραφία τού Τρουαγιά από τόν Δ.Π. Κωστελένκο, και με μερικές φωτογραφίες. Η μετάφραση είναι τού Γιάννη Μαγκλή (Εκδόσεις Σ. Ι. Ζαχαρόπουλου).

Μάνου Κονταλίντος:
«Εκτοκώς και Ρήσος»

Τό πέμπτο βιβλίο τής σειράς «Ιστορίες από τόν αρχαίο θέατρο» που προορίζεται για παιδιά. Στο βιβλίο αυτό ο συγγραφέας διηγείται τόν έλευθέρη άπόδοση, τήν όψη τόν στρατόπεδο των Τρώων τού Ρήσου, βασίλ τής Θράκης και σιμύχου των υπερασπιστών τής Τροίας. Η τραγωδία βασίζεται σε ένα έπαιόδιο τής Ιλιάδας, τόν όποιο έξιστορεί τήν άπόπειρα καταστολείας των Τρώων σε βάρος των Αχαιών και τόν αντίθετο. Τό έργο τελειώνει με τόν τυχαίο και άδοχο θάνατο τού βασιλιά τής Θράκης. Η τραγωδία παράδω τόν φαινομενικό ήρωικό χαρακτήρα τής, διαπνέεται και όπό ένα όρισμένο όντοπνευματικό πνεύμα. Η άώρα εικονογράφηση τού βιβλίου είναι τού Αντώνη Καλαμάρα. (Εκδόσεις ΑΣΕ).

Ναθανάελ Γουέν:

«Τό άγος Χάιγουν»

Μέ τήν πείρα τού ανθρώπου που άπαιτείται στο Χάινουντ πολλά γρο-

Είναι ένα πολιτικό φιλμ με σημασία, ένα φιλμ κατά το ήμισυ ντοκιμαντέρ, αλλά και ένα ζωντανό έργο κινηματογράφου. Πισάω ως έναν τόν φιλμ που θά ήθελαν να κάνουν οι Τζόρτζ και Πότνιαν, αλλά δεν τό κατάφεραν με τις «Κραυγές στη σιωπή». Τό σενάριο βασίζεται σε πραγματικό γεγονόςά της ζωής του Ρίτσαρντ Μπόιλ, που τόν υποδύεται ο Τζέημς Γούντν. Ο Μπόιλ είναι ένας δημοσιογράφος που ζούσε στην Γουατεμάλη, στό Βιετνάμ, στό Μπέλφαστ και στην Καμπότζη. Στά 1980 ο Μπόιλ ζεί μαζί με μιό Ιταλίδα που έζηυταν τόν έγκαταλείπει) και περιμένει δουλειό.

Είναι ένα άτομιο προκλητικό, κοβητζής και μεγαλόδοτος. Πείθει έναν φίλο του από τό Σάν Φραντσίσκο, τόν «δόκτορα» Ρόκ (τόν ρόλο έρμηνεύει ο Τζέημς Μπελούαι) να πάνε μαζί στό Ελ Σαλβαντόρ. Μέ τις σχέσεις που έχει ο Μπόιλ κατορθώνουν να περάσουν τις γραμμές του στρατού και μπουίνουν οε μιό χώρα που κυριαρχείται από τούς δεξιούς στρατιωτικούς, που στηρίζει ή CIA. Τήν χώρα τρομοκρατούν «τάγματα θανάτου», και άποτελούν συννηθμένα φαινόμενα τά θασαστήρια και οι διαδικίες έκτελέσεις με θύματα τούς άντιπολιτευόμενους.

Η ταινία καλύπτει τά γεγονότα ενός μνός, κατά τήν διάρκεια του όποιου ο Μπόιλ προσπάθησε να όποκαλύψει τήν άληθινή κατόσταση, αλλά και να θβάλει από τήν χώρα και τήν μεταφέρει στις Ηνωμένες Πολιτείες τήν φίλη του Μάρι, που τήν υποδύεται ή Ελεέντια Καρίγιο. Η άληθινή άπακαλύψη έρχεται όταν στην μάχη της Σάντα Άννα ο φασιστικός στρατός μένει χωρίς τρόφιμα και πυρομαχικά. Σε λίγες μέρες δό είχαν άνατραπει και ο πόλεμος θά είχε τελειώσει, άν δέν τούς βοηθούσαν οι Αμερικανοί.

Μέ τήν δυνατή άφήγηση τόν Μπόιλ και Στόουν σχηματίζεται, σκηνή με σκηνή, γεγονός με γεγονός, τό κεντρικό θέμα της ταινίας, που είναι τρομακτικό, θιαίο, άληθινό. Ένα πλήθος από χαρακτήρες εμφανίζονται, όπως ό φωτογράφος Τζών Κάσσαντι που θέλει να πιάσει τόν Κάπα, και ένα άλλο πλήθος από δευτερεύοντα πρόσωπα δημιουργούν τήν παραφασήν του κόσμου της ταινίας. Ακέραιοι και μη Αμερικανοί, τό φρανσιόμενα τάγματα θανάτου, οι νεαροί επαναστάτες συγκροτούν έναν κόσμο όλόκληρο.

Και πάνω από αυτές τις «λεπτομέρειες» ύπάρχουν οι θαυμάσια κινηματογραφημένες μάχες, οι θιασμοί και δολοφονίες τών καλογριών, ή δολοφονία του όρχησιολόγου Ρομέρο, που δημιουργήσαν τόν τρώμο αυτής της χώρας. Βέβαια, ή ταινία έχει και φωτεινές στιγμές, στιγμές άληθειας και συμπαθείας, όπως και κάποιες σκηνές χιούμορ, που άναφέρονται περισσότερο στη ζωή τών Αμερικανών δημοσιογράφων. Και όλα αυτά συμβάλλουν στό να δημιουργηθεί ένα φιλμ που άξίζει τόν κόπο να προσέξει κανείς.

Ο Ολίβερ Στόουν, που είναι ένας συγγραφέας καινούργιος στη δουλειά του σκηνοθέτη, έχει πλήρη συμμετοχή στό φιλμ αυτό, στό σενάριο, στην σκηνοθεσία και στην παραγωγή. Η ταινία «Σαλβαντόρ» γυρίστηκε στό Μεξικό, σε διάφορα μέρη, με πολλούς ήθοισμους, άκόμη περισσότερους φηγκιράν, κι έτσι μπορεί να έλπιωθεί πως είναι μιό ταινία «μεγάλη». Παράλληλα ή ταινία δίνει όλη τήν άληθεια της ιστορίας του Μπόιλ. Ο Τζέημς Γούντν, έξάλλου, δίνει πολύ καλά τήν προσωπικότητα του δημοσιογράφου, του άνθρώπου που νοιάζεται για τήν άληθεια και που θά μετέλαβε κάθε μέσο για να έπιτύχει στόν τελικό σκοπό.

Τό «Σαλβαντόρ» είναι φιλμ κριτικό και θαρραλό και τήν διάθεσή του αυτή δέν διατάζει να τήν δείξει και προς τά άριστερα. Τό φιλμ δέν προσπαθεί να άνολυσήσει τά πάντα, αλλά δείχνει άληθινές καταστάσεις, δέν έρευνά άλλά προβάλλει. Γι' αυτό είναι και μιό ταινία σημαντική, από πολλές άποψεις. Και θέβαια είναι ένα φιλμ ειλικρινές, μιό άπάντηση στις ταινίες «Ράμποι» και «Άδυναμη Δέλτα».

Κι άκόμη ή ταινία αυτή έχει μεγάλη σημασία γιατί μιό γνωρίζει μ' ένα καινούργιο σκηνοθέτη, που μπορεί να θριαμβεύσει στην δεκαετία που διονιουμε και στην επόμενη.

Ένα έρώτημα είναι άν τό φιλμ θά προβληθεί όσο πρέπει στις Ηνωμένες Πολιτείες, στην Αγγλία και στην Εύρώπη. Για πρώτη φορά προβλήθηκε στό φεστιβάλ της Σάντα Μπαρμπάρα. Από τότε δέν έγινε και πολλές λόγος, κι ίσως αυτό να όφειλεται στο πολιτικό κλίμα που έπικρατεί στις Ηνωμένες Πολιτείες, σε σχέση με τις χώρες της Αστικής Αμερικής. Ας έλπισουμε ότι τό πολιτικό αυτό κλίμα δέν θά έμποδίσει να προβληθεί εύρύτατα τό φιλμ του Στόουν.

Και μιό «Θυέλλα στό μυαλό»

Ανάμεσα στις καινούργιες άμερικανικές ταινίες ξεχωρίζει επίσης τό φιλμ του νέου σκηνοθέτη Άλαν Ράντολφ «Θυέλλα στό μυαλό».

Στό φιλμ αυτό παίζουν οι ήθοισμοι Κρίκ Κριστόφερσεν, Κθ (Καραντιάν, Ζενεβιέθ Μπυόλντ και Άδρι Σίνγκερ. Ένα ζευγάρι, ο Κούπν ή ή Τζόρτζια, άφου έκαναν μιό μικροκλεψία στην Ουόσινγκτον, ταξιδεύουν με τό μωρό τους στό Ρέιν Σιτυ της πολιτείας Ήπλιτ. Εκεί συναντώνται μ' έναν πρώην άστυφύλακα, τόν Χώκ, που θγαίνει από τήν φυλακή γιατί έχει σκοτώσει έναν εγκληματία και που θέλει να ζήσει άπτοραξηγμένος με τό κορίτσι του. Οστόσο, ή συμμορία του δολοφονημένου άρχηγού δέν έχει σκοπό να παρατήσει τήν έξουσία, ούτε και τό άρθεσι άτιμωρητό τόν πρώην άστυφύλακα. Έτσι θά έξελιχθεί μιό ιστορία περιπετειών με λαϊκούς ήρωες, ένα φιλμ άνέμεσα σε δράμα και σε κωμωδία που ζοναζώντανεύει όλη τήν λαϊκή μυθολογία της Αμερικής τών περιπετειών.

Η κριτική έπαινέσε πολύ τό φιλμ αυτό και για τήν ιστορία πό άφηνγεται, αλλά και για τήν καλλιτεχνική του άξία, για τήν ώφωια φωτογραφία ρς, για τήν έρμηνεία τών ρόλων. Ένος κριτικός έγραψε πως πρόκειται για «μεγάλη ταινία», που θά μείνει στην ιστορία του κινηματογράφου. Δέν όποκαλείται.

ΚΟΒΕ.

—Εκείνη ή περίοδος, μάς είπε, ήταν από τις πιό γόνιμες και δημιουργικές του Κρατικού Θεάτρου. Εμένα μου έδωσε την δυνατότητα να κάνω ένα πείραμα με την «Γέρμα». Η τωρινή μου δουλειά με τις «Βόκκες» έκπορεύεται από την δουλειά που είχα κάνει εδώ τότε, ίσως από την «Γέρμα», που άποτέλεσε όρόσημο. Και στις «Βόκκες» μπορεί να δει κανείς την γραμ-

—Άρχισα, μετά από όντισμόν, να δουλεύω με ένα πολύ μικρό γκρουπ όνθρώπων. Σκληρή δουλειά σωματική και με ξένους εκπαιδευτές, βαθύς στοχασμός πάνω στα προβλήματα τών «Βαχόν», άπερίοριστος χρόνος προδών. Μός συνάμωσαν τόσα όλα αυτά τό στοιχείο που άποφασίσαν να κόνουμε τήν παράσταση. Κάθε ώρα σκεφτόσε αν μπορούσαν νά φτάσουμε σε ένα άποτέλεσμα. Δέν

χέιο άλληλοσποράζονται — γιά νά θριαμβεύσει τό διονυσιακό στοιχείο; Είδαμε τή σύγκρουση μέσα στό σώμα και εδώ θά χρησιμοποιήσω μιό φράση του Βιτόλ Νάκε, όπου μιλάει για τόν σπαργαμό του συγκρουσιακού σώματος που προσπαθεί να άποκτήσει όντάτητα, να ένηλικωθεί. Αύτή ή σύγκρουση του συντελείται στό όνθρώπινο σώμα, αυτός ό σπαργαμός, έκφράζεται με τό όνθρώπινο σώμα.

Λόγος.

—Στόσο δουλεύοντας τό σώμα και άνακαλύπτοντας κάποιους κώδικες, είχαμε τήν αίσθηση ότι κινδυνεύουμε να δολοκληρώσουμε μιό ψυχρόερευνα. Ο λόγος αύτή τή στιγμή έπρεπε να μάς άποσπώλουμε κι έτσι άρχισε μιό δουλειό έρευνας που λόγος σε σχέση με τήν δύσκολη σωματική σχέση. Εδώ ό ήθος δέν είναι σταθμός, έκφράσιος, με χαλαρό τό διάφραγμα

προκαλεί συζητήσεις και έπαυεται από πολλούς. Τό πράγμα άξίζει να τό προσέξει κανείς, ιδιαίτερα τώρα, που οι παραστάσεις όρχαλου δράματος περνούν από σαφή κρίση. Πρίν κλείσουμε, σε σημειώσουμε ότι τό έργο παίζεται σε μετάφραση Λεωνίδα Ζενάκου (τό χορικό άπαγγέλλονται στό άρχαίο ελληνικά) και ότι τά σκηνικά και τό κοστούμια είναι του Γώργου Πάτα.

Μαρτυρίες του Ηλία Ερενμπουργκ Πάστερννακ ο ποιητής και «Δόκτωρ Ζιδάγκο»

Η στάση του λογοτέχνη μέσα σε σαράντα χρόνια

θαύμα της ζωής ούτε μιάν ώρα δέν κρατάει». Εγώ ήμουν χαμένος στο σκυθρωπός, ο Πάστερννακ χαρούμενος κι ένδοσιώδης». Εκείνη τήν χρονιά ο Πάστερννακ έβγαλε ένα θιβλίο που τό τιτλοφορούσε «Η άδελφή μου ή ζωή», πράγμα που κατά τόν Ερενμπουργκ, δέν υπήρξε καθόλου τυχαίο. Και τό 1922 ο Πάστερννακ έγραψε: «Ο ζωντανός, ο πραγματικός κόσμος, είναι ή μοναδική ένπληση που μπόρεσε νά έπιτύχει και έξοκολούθει άδιόκοπα να πετυχαίνει ή φαντασία. Νότος που δέν υπάρχει με θόση τόν «δόκτορ Ζιδάγκο». Μά στην πατρίδα τριότα νάνοτε σάν ένας από τούς πιό εύσιόστοχους ποιητές. Και μάλιστα πρόσφορα έπανεκδόθηκαν τά έργα του.

Παίξε ήταν οι διαθέσεις του Πάστερννακ εκείνα τά δύσκολα χρόνια; Ο Ερενμπουργκ είχε σημειώσει τό 1921: «Είναι γερός, θνητός και σύγχρονος. Δέν έχει τίποτε από τό θνησιώπορο, άπό τό ήλιοθαλίεμα». Και ο Σκλόβκι έγραψε για τόν Πάστερννακ: «καλότυχος άνθρωπος.

Ποτέ του δέν θά έξοργισθεί. Προβλέπω πως θά ζήσει τήν ζωή του άγαπητός, παραχαϊσμένος και μεγάλος». Τέλος ο Μαγιακόφσκι μαζί με τόν φίλο του, τόν Μπρίκ, γράφανε για τόν Πάστερννακ τόν έξης χαρακτηρισμό: «Πάστερννακ: προσαρμογή του δυναμικού συντακτικού σε ένα δοσμένο επαναστατικό καθήκον».

Καί, φυσικά, όλα αυτά έκπληκσαν, όταν σκεφτεί κανείς με ποιό πρόσωπο παρουσιόστηκε ο Πάστερννακ τό 1958, τότε που κυκλοφόρησε έκτός Ρωσίας ο «Δόκτωρ Ζιδάγκο». Ο Ερενμπουργκ γράφει χαρακτηριστικά πως ο Πάστερννακ τά πρώτα χρόνια της επαναστάσεως ήταν εύσιόστοχος και «ζούσε εκτός κοινωνίας, όχι έπειδή ή δοσμένη κοινωνία δέν ήταν στό μέτρο του, μά έπειδή, ενώ τός όρεσε να έχει σχέση με άλλους, ενώ χαϊρόταν τήν παρέα τους, ήξερε ένα και μόνο συναυλισμό, τόν έαυτό του». Στά 1918 έγραψε ένδοσιώδεις στιχούς για τό σοβιετικό καθεστώς, αλλά τό ίδιο έκανε τό 1944. Ήταν, λοιπόν, και

έγωκεντρικός ο Πάστερννακ, αλλά και άγαπούσε τό σοβιετικό κράτος. Πάλι ο Πάστερννακ γράφει για τόν χαρακτήρα του ποιητή: «Ο Μπόρις Λεοντινόβιτς δέν ζούσε για τόν έαυτό του—δέν ήταν ποτέ του έγωιστής, ζούσε όμως μέσα στόν έαυτό του, μαζί με τόν έαυτό του, τρεφόμενος από τόν έαυτό του». Και παρακάτω προσθέτει: «ο Πάστερννακ είχε πολύ μεγάλη καρδιά, αλλά δέν είχε τό κλειδί που άνοίγει τις καρδιές τών άλλων». Οσαν άσφορό στην σχέση Ερενμπουργκ - Πάστερννακ, πάλι ο πρώτος γράφει: «Ζαναβέρου» στη νηπιή μου τις παλιές συναντήσεις μας. Ήταν σάν δύο τρένα να τρέχανε σε διαφορετικές ράγες. Ήξερα πως ο Πάστερννακ με άκούει, μά δέ με προσέχει, δέν μπορεί νά άποσπείρει από τις σκέψεις του, από τό αισθητό του, από τούς ανυμνήτους ό. Οι συζητήσεις μαζί του, άκόμη κι οι πιό ένκόρδιες, θυμίζουν δύο μονόλογους».

ΤΙ ΑΠΟΤΕΛΕΣΕ Ο ΖΙΔΑΓΚΟ;

Τώρα δέν ζούν ούτε ο Πάστερννακ, ούτε ο Ερενμπουργκ. Οστόσο ο δεύτερος έγραψε για τόν σάλα που είχε ξεκινήσει για τό «Δόκτορα Ζιδάγκο».

«Γιά ποιό λόγο, γυρίζοντας να κοιτάξει τό παρελθόν του, ο Πάστερννακ προσπάθησε να σήσει τόσα και τόσα; Μήπως έπειδή δέν ήταν ικανοποιημένος με τόν έαυτό του; Δέν έξρω. Για μένα τά τελευταία του ποιήματα είναι στενά δεμένα με τήν «Άδελφή μου ή ζωή», αυτός όμως, άπ' ό.τι φαίνεται, αισθανόταν πως υπήρχε χάσμα. Μού λέγαμε πως κάναμε τό χέρι του να ό έλεγε «άφήστε τά αυτά», όταν τός μούόσανε για τά παλιά του θιβλία. Θεωώ πως όλα όσα είχε γράψει μέχρι τότε ήταν σπουδές, προετοιμασίες για τό μόνο θιβλίο που έστειλε, κατά τήν γνώμη του, για τό μυθιστόρημα του «Ζιδάγκο». Έχοντας

διαβάσει τά χειρόγραφα του «Ζιδάγκο», πικράθηκε. Κάποτε ο Πάστερννακ είχε γράψει: «Η άνικανότητα να έχει και να πείε τήν άληθεια είναι ένα έλάττωμα που δέν μπορείς να κρύψεις, όση ικανότητα κι άν έχεις για νά λές ψέματα». Στο μυθιστόρημα μου έκανε κατάληψη τό καλλιτεχνικό ψεύδος. Είμαι πεισιχμένος πως ο Μπόρις Λεοντινόβιτς τό έγραψε, μά ειλικρινά, ύπάρχουν στό θιβλίο καταπληκτικές σελίδες—για τήν φύση, για τόν έρωτα. Οστόσο ύπάρχουν και ήμπολμικές σελίδες όπου ο συγγραφέας μιλάει για πράγματα που ούτε είδε, ούτε άκουσε. Στό τέλος του θιβλίου ύπάρχουν, σε παράρτημα, μερικά ύπερχο ποιήματα, που ύπογραμμίζουν τήν άσποχία του πεζού λόγου».

Ο Ερενμπουργκ κλείνει τό κεφάλαιο του θιβλίου του, ύπογραμμίζοντας και πάλι τήν μεγάλη άξία του Πάστερννακ σάν ποιητή. «Επί μιόν αιώνα» γράφει «έρχονται έξωφωου στιγμές που άρχίζω να μουρμουρίζω μέσα μου στιχούς του Πάστερννακ. Δέν είναι δυνατόν νά τούς δίωξεις άπ' τόν κόσμο, παρ'όμως ζωντανόι». Καί, πραγματικά, ή άξία του Μπόρις Πάστερννακ σάν ποιητή είναι άναμφισβήτητη—άποτελεί ένα κεφάλαιο της σοβιετικής λογοτεχνίας.

Η περίπτωση του μυθιστορηματός «Δόκτωρ Ζιδάγκο», που δέν είναι τό μόνο πεζό κείμενο που έγραψε ο Πάστερννακ, άποτελεί ένα φαινόμενο που όποκαλύπτει πολλά πράγματα για τήν άγνωση του ποιητή, που βλέπω πίσω του σαραντά χρόνια σοβιετικής ζωής, αλλά και για τήν αντιμετώπιση ενός σοβιετικού συγγραφέα, που θέλει να πεί τήν δική του άληθεια—τήν αντιμετώπιση από τόν ύπόλοιπο κόσμο, τόν μη κομμουνιστικό. Τό θέμα Πάστερννακ και Ζιδάγκο είχε φτάσει στό όριο τού κουτοπομπού ή της άγρίας κομμοτηκής έκμετάλλευσης, όπως έγινε όρόγότερα και με τόν Σολζενίτιν. Οστόσο, καθώς πέρασαν τά χρόνια, τό πράγματα παίρνουν τις πραγματικές τους διαστάσεις και ο Πάστερννακ παρμένει ο ταλαντώδης ποιητής, που άνάμεσα στό άλλα έγραψε και ένα μυθιστόρημα, τόν «Δόκτορα Ζιδάγκο», που τολμάχισαν έχει ένδιαφέρον να τό διαβάσει κανείς έν μартурия μιάς έποχής, αλλά και σάν ένα άφηνγματοκό έργο με πολλά προτερήματα.

«Τό άγριο Χόλινγουο»

Μέ τήν πείρα του ανθρώπου που δουλεύει στό Χόλινγουο πολλά χρόνια σάν σεναριογράφος, ο Γουέστ συνθέτει ένα μυθιστόρημα πάνω στη ζωή, στη «Μέκκα» αύτή του κινηματογράφου. Βασικό πρόσωπο είναι ο Χόμπερ, ένας ήρωας και συμπεριληπτικός τύπος, που κάποτε πηγαίνει στην Καλιφόρνια, όταν τό Χόλινγουο θριαύεται στις μεγάλες δόξες. Ένα έρωτεύεται μιό σόπλερ, ένα χαζοκαρμένο κορίτσι που έρωτεύεται με τούς πάντες, και οι δύο τους θά άποτελέσουν φιγούρες του άποκαλιπτιού πίνακα «Πυρκαγιά στό Άδς Αντζέλς» του Τόντ Χάικετ. Ο πίνακας αυτός περιλαμβάνει ένα πλήθος γελοίων μορφών του Χόλινγουο, που τελικά, θά έκδιώχθουν με ένα ποδέρκι και άνατίο έξοσασμα καταστροφής. Ο Γουέστ περιγράφει συναρπαστικά όλον αυτόν τόν άλλοπράσαλο κόσμο, που κάποτε είναι κομικός αλλά άλλοτε γίνεται ασκηστικός και έφιαλτικός. Η μετάφραση του θιβλίου της Ρένας Χάιχουτ. (Εκδόσεις «Αστάρτη»).

Φρέντζου: Πρόσος: «Οι φρυάδες»

Αμερικανός αούστριακός καταγωγής, ο Πρόκος είναι ένας σημαντικός πεζογράφος που τά έργα του έχει έκτυπηθεί και έπαισιέπει από προσωπικότητες σάν τόν Καμύ, τόν Ζιντι και τήν Γιορσενάι. Στο μυθιστόρημα του «Οι φρυάδες», που μετέφρασε ο Α. Ρικάκης, άφηνγεται τήν περιπέτεια έπτά Εύρωπαίων που έγκαταλείνουν τό Σιν Κίγιον, έξ αίτίας του έκεί έμφυλου πόλεμου, προσκαλώντας τό καρβάδι ενός πλοίουσίου Κινέζου έμπόρου ναρκωτικών, αλλά όρόγότερα χωρίζονται. Τήν περιπέτεια αυτόν τών έφτά ανθρώπων μάς παρουσιάζει ο Πρόκος με μιό διήγηση συναρπαστική και έμπνευσμένη. Όμως, τό θαύθετο ένδιαφέρον του θιβλίου θριαύεται όλοού, πέρα από τις περιπέτειες. Ο καθένας από τούς έφτά φρυάδες που θριαύονται ριγμένει στην άπολυτή ναμαδεί, έρχεται αντιμετώπισης με τό ίδιο του τό περσιωμένο και τό αιώνα έρωτήματα της ζωής, του θανάτου, της άγάπης. Πρόκειται για τό αίνιγμα της άνθρώπινης μοίρας κοιταγμένο δυναμικά, μέσα από τις πολλές και (συχνά) άντιπατικές όψεις του. (Εκδόσεις «Ρόδες»).

Μάργιν Χαϊντένφρε: «Τι είναι ή φιλοσοφία;»

Τό θιβλίο παρουσιάζει μιό διάλεξη του μεγάλου Γερμανού φιλοσόφου, που έγινε στό Παρίσι τό 1955 και συνέβαλε στην επανεκτίμηση του στοχασμού του Χαϊντένφρε. Τό κείμενο άναπτύσσεται έχοντας για όφελμα μια και μοναδική λέξη: φιλοσοφία. Η άνάπτυξη είναι χρονική και συνοψίζει όλη τήν ιστορία της φιλοσοφίας, από τόν Πλάτωνα μέχρι τόν Νίτσε. Η διάλεξη πραγματεύεται και τήν ιστορία της φιλοσοφίας, από τήν σκοπιά όμως της ιστορίας και όχι της ιστοριογραφίας. Τό θιβλίο έχει μεταφραστεί από τόν Βαγγέλη Μπιτωόρη, που έχει γράψει τήν εισαγωγή αλλά και έκτεταμένα σχόλια. Ο έκτενης αυτός σχολιασμός είναι μιό περιδιάβαση από κείμενα του Χαϊντένφρε, διασπονήνεις φράσεις, λέξεις, έννοιες που είναι έπισημες και σημαντικές. Πρόκειται, λοιπόν, για ένα θιβλίο «ώσολο», αλλά όπωσδήποτε σημαντικό, ιδιαίτερα για όσους άγαπάν τήν φιλοσοφία. (Εκδόσεις «Άγρος»).